

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА В ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ

OPPORTUNITIES FOR IMPROVING THE RISK MANAGEMENT IN THE INSURANCE

д-р Михалева, Д.

Варненски свободен университет "Черноризец Храбър", България, Варна, к.к."Чайка"
email: mihaleva_didi@hotmail.com

Abstract: The paper focuses on the possibilities and the trends for risk management improvement in insurance against damages in cases of natural calamities and manmade disasters. Subject of analysis are the possible solutions (methods and practices) for managing the risk from damages caused by natural calamities and manmade disasters. Summarized are the results from the critical research analysis of the typical and innovative solutions in risk management in interrelation with the fundamental models and strategies for protection from damages and risk management, as well as with the methods for risk management in insurance. Outlined are the approaches for resolving the problems related to catastrophe risks.

Keywords: RISK, RISK MANAGEMENT, INSURANCE, INNOVATIVE SOLUTIONS

1. Въведение

Управлението на риска при застраховане на стопански организации за евентуални щети при природни бедствия и аварии е в пряка зависимост от анализа на предпоставките и тенденциите за честота на определени рискови събития в конкретни географски региони или инфраструктурни и индустриални области.

Актуалността на проблематиката за управлението на риска при застраховането срещу природни бедствия и причинени от човека аварии се определя от значимите щети от събития от природен характер в много части на света, както и случаите на големи промишлени аварии причинени от човешки грешки или пък при замърсяване на околната среда след нарушаване на целостта на индустриални обекти при природни бедствия. Застрахователната практика се усъвършенства и е необходимо да се използват нови и модерни иновативни модели за застраховане при рисковете от катастрофични явления (природни бедствия и аварии причинени от човека).

Рискът е необходима категория в теорията и практиката на застраховането. Той е предпоставка за възникване на застрахователните отношения, тъй като без наличието на съответен риск застраховането става излишно, т.е. няма застрахователна потребност. Естеството на риска и степента на вероятност при риска определят естеството и границите на застрахователната защита.

Съществуват различни схеми на процеса на управление на риска. Общото в тях е, че са свързани с многоетапен процес, който има за цел да намали или компенсират щетите за обекта при настъпване на неблагоприятни събития.

Методите, които се използват в една застрахователна компания, която не се занимава с животозастраховане за управление на риска (животозастраховането използва други методи и стратегии за управление на риска) представляват прекия и конкретен подход за управление на всеки вид риск, който подлежи на застраховане от неживотозастрахователна компания.

Рискът на неживотозастрахователното дружество представлява общия, агрегатния риск, на който дружеството е изложено, и следователно включва всички рискове, присъщи на неживотозастрахователното дружество. Разбира се, всяко едно дружество е в различна степен подвластно на тях. Същественото е, че рисковете както поотделно, така и като цяло, в по-голяма или в по-малка степен могат да имат отрицателно влияние върху дружеството. Тяхното настъпване може да доведе до финансови загуби или да способства за реализирането на финансови загуби, които да застрашат финансовото

състояние на дружество или в най-лошия случай да доведат до неговата неплатежеспособност.

2. Типични решения характерни за управление на риска при застраховане на щети от природни бедствия и причинени от човека аварии

Съществуват утвърдени (типични) решения използвани при управление на риска при застраховане на щети от катастрофични явления: съзастраховане, презастраховане, застрахователен пул и алтернативен финансов трансфер.

Съзастраховането е най-старата и предхождаща презастраховането форма за прехвърляне и разпределение на риска извън застрахователната съвкупност в пространството, времето и по същество. То е форма на застраховане, при която участват поне двама или повече застрахователи за осигуряване на застрахователна защита на даден обект или обекти при един и същ риск и при един и същ интерес. Прехвърлянето на риска чрез съзастраховане е съществен инструмент за управление на риска на неживотозастрахователното дружество, то се определя и като процедура за разпределение, където застрахованият риск е разпределен сред две или повече застрахователни компании, като всяка от тях поема отговорността за част от риска и има задължение директно към общия застрахован.

За разлика от съзастраховането, което по принцип се прилага в рамките на отделните национални пазари, презастраховането е разпръскване на риска в международен мащаб. Презастраховането е трансфер или цедиране на част от отговорността на застрахователя (цедента) по отношение на различните видове застраховки или класове бизнес (портфейли) на други застрахователни компании и/или професионални презастрахователни компании. Презастраховането е изключително ефективен метод за управление на риска на неживотозастрахователното дружество и съответно важен фактор за финансовото състояние на застрахователя.

Застрахователният пул е средство за разпределение на риска между група застрахователи, а презастрахователният пул е средство за разпределяне на риска между група презастрахователи. Застрахователният пул е форма на съзастраховането, като същественото е, че чрез пуловете се поемат огромни отговорности и при по-ниски разности за съответното покритие. Пуловете се изграждат за покритието на големи или катастрофични рискове, каквито са земетресения, наводнения, бури, урагани, тероризъм и

други, като чрез тях застрахователят постига елиминирани в някаква степен или напълно на определен риск или рискове.

Алтернативният трансфер на риска също опция за управление на риска на неживотозастрахователното дружество. Този вид трансфер се практикува от застрахователните и презастрахователните дружества в развитите финансови пазари, като интересът към него е предизвикан от промените в застраховането, в т.ч. от изложението на застрахователите и презастрахователите на големи рискове и/или финансови отговорности, от зачестилите катастрофични природни бедствия и други, както и от изложението на застрахователите и презастрахователите на пазарен риск. Тези промени и обстоятелства не остават незабелязани и в отговор на тях други участници на финансовите пазари предлагат „нови“ продукти като катастрофични бонове и други.

Алтернативният трансфер на риска по същество е финансиране на риска. Той се определя като интегрирано управление на риска посредством застраховането, презастраховането и капиталовите пазари, тъй като се състои от съвместни застрахователни и финансови техники. Прилагането на техники от капиталовите пазари допринася за обновлението и реконструкцията на застрахователния и презастрахователния пазар. За неживотозастрахователното дружество алтернативният трансфер на риска е важно средство предимно за управление на катастрофичните природни злополуки – рискове, които са шокови катастрофи за човечеството. За прехвърляне на тези рискове съществени инструменти са катастрофичните бонове, които са високодоходен дълг. Заемателят – създателят на заема, или издателят на боновете плаща годишна лихва и в края на периода на бона плаща и „основния капитал“ (принципала – майката на дълга) на инвеститорите. Ако той претърпи предварително точно определена загуба от точно определен риск, тогава плащането на лихвата и/или на основния капитал се отсрочва чрез плащане на части или напълно се опрощава, а загубите се покриват от инвеститорите.

3. Иновативни решения за управление на риска при застраховане на щети от природни бедствия и причинени от човека аварии

Иновативните решения които се предлагат и използват при управлението на рискове възникващи при катастрофични явления са: Застрахователни пакети; Задължителна застраховка срещу бедствия; Застрахователните сдружения при бедствия, които могат да разширят капацитета за усвояване на рискове на застрахователния пазар; Правителствата като (пре)застрахователи и (пре)застрахователи от последна инстанция; Други новаторски решения (метеорологично застраховане на параметър, Метеорологични изследвания, Обвързани със застраховки ценни книжа).

При **застрахователните пакети** се преразпределя и намалява финансовия риск, свързан с нежелани събития чрез разпределяне на разходите между гражданите или във времето. Застраховането обединява отделните рискове, като те се управляват от застраховател. Покритието на частния застрахователен пазар се финансира чрез премии, подкрепени с акционерен капитал за посрещане на вероятни отклонения от очакваните загуби. Застрахователните премии отразяват очакваната загуба на застрахованото лице, марж на несигурност за дадена линия на застрахователната дейност, такса за акционерния капитал, дял от допълнителните разходи, например административни и други разходи, свързани с покриване на застрахователни полици, и печалбата. Премиите се инвестират на финансовите пазари, където инвестиционните рискове трябва да не са свързани с риска при

склучване на застрахователни полици или се презастраховат, за да може част от риска да се изнесе от сдружението. По този начин застраховането разпределя риска от икономически загуби в обществото и в регионите.

Две са основните техники, които позволяват на застраховането да се справи със свързани рискове:

Първата е да се разшири сдружението, за да се намали значително вероятността на отделните рискове да са силно взаимосвързани при евентуално бедствие.

Другата често срещана техника е свързването на няколко вида несвързани помежду си рискове в единна застрахователна полица, например пожар и наводнение, буря или земетресение. Тъй като всеки риск е независим от другите в полицата, групирането намалява натрупаните рискове от една опасност в полицата.

Групирането на продукти в пакет представлява обща солидарност между потребителите. Застрахователните пакети понякога се въвеждат чрез задължително разширяване на покритието на прости рискове, като например от пожар или автомобилното застраховане до природни бедствия.

Със **задължителната застраховка срещу бедствия**, подценяването на реалния риск от бедствие за хората и преопритията и проблемите, които възникват впоследствие, могат да се преодолеят. Това води до широко навлизане на пазара и до голям резерв от осигурени лица. То улеснява разпределянето на риска и намалява административните разходи за полица, като в същото време ограничава последващите правителствени помощи.

Застрахователните сдружения при бедствия могат да разширят капацитета за усвояване на рискове на застрахователния пазар. Те могат да осигурят покритие срещу общата експозиция и рисковете, които не подлежат на застраховане поради морален риск, малкия размер на даден пазар или прекомерни разходи за застрахователни искиове. Сдруженията могат да допълват системи на задължително групиране на продукти или на задължително осигуряване.

Правителствата като (пре)застрахователи и (пре)застрахователи от последна инстанция

Публичните органи могат да участват като застрахователи или могат да спонсорират поръчани от държавата застрахователни сдружения срещу бедствия. Такива застрахователни програми могат да облекчат политическия натиск да се отпускат значителни държавни ресурси след настъпване на природно бедствие. Чрез публичността партньорства застрахователите могат да предлагат своя експертен опит и инструменти (като например информационни платформи за рисковете), да дават оценка на рисковете, да продават полици и в някои случаи да съветват правителства във връзка с техните инвестиционни решения. От застрахователите може също да се изисква да предоставят застрахователно покритие за средни загуби; правителството ограничава своята експозиция и застрахователите имат ниво на риск, което е по възможностите им.

Правителствата могат също така да управляват програми за презастраховане. Те могат да изискват от частния пазар да поеме и заплати за някакъв дял от риска, например с договори за поделене на квоти. Правителствата могат да служат като (пре)застрахователи от последна инстанция, като поемат рискове над определено ниво на щети от бедствия, например презастраховане за спиране на загубата. Този подход смесва капацитета на правителството за разпределяне на възможния риск и способността на пазара да прилага застрахователни принципи и също така да се използва административният му капацитет, например за събиране на премии, маркетинг и управление на исковете. Затова публичните програми могат да предвидят покритие на най-високо ниво на риск, докато частният пазар запазва някои или всички от по-ниските нива на риск.

Застраховане, основано на индекс метеорологично застраховане на параметър

При традиционните схеми за метеорологично застраховане, например застраховка на имущество или застраховка за отговорност, застрахователното обезщетение ще бъде изплатено след оценка на загубите на застрахованата страна. При схема за основано на индекс метеорологично застраховане на параметър, загубите в резултат на екстремни метеорологични явления се компенсират, когато предварително определен метеорологичен индекс се отклонява от историческата средна стойност, независимо от действителната загуба. Този вид застраховане се основава на измерването на обективен и независим индекс, който се характеризира с висока степен на корелация с действителните загуби. Традиционните застраховки, основани на обезщетението, и застраховката на параметър могат да се комбинират.

Застраховката на параметър може да се счита за решение както за частния, така и за публичния сектор, например за критична обществена инфраструктура. Тя може да подобри достъпността на застрахователните продукти чрез намаляване на административните разходи, тъй като не включва процес на изчисляване на изковете. Тя също така ускорява изплащането и може е свързана с по-прости застрахователни договори. Покритието по параметър може да помогне за намаляване на информационната асиметрия между застрахователите и клиентите. От друга страна, тези договори представляват значителен базисен риск, т.е. изковете за изплащане не съответстват на действително понесените щети и титутлярите на полици невинаги са в състояние да го оценят.

Метеорологични изследвания

Сложността на проектирането на параметрите и базисният риск могат да бъдат значителни ограничения върху разширяването на обхвата на тези схеми. Метеорологичните изследвания трябва да определят надеждни индекси. Тези изследвания могат да бъдат мащабираны за широко покритие единствено ако е налице систематично покритие на територията с метеорологични станции достатъчно близо до осигурените лица и с картиране на рисковите зони. Аналогично могат да бъдат проучени възможностите, свързани със спътниковите индекси, които използват инструменти за дистанционно изследване. Много икономически сектори са чувствителни към климатичните условия, а следователно и към изменението на климата. Следователно ползите от инвестициите в метеорологичната инфраструктура ще надвишат разработването на основани на индекси застрахователни продукти; те ще включват и горски и селскостопански продукти.

Обвързаните със застраховки ценни книжа като облигациите срещу риск от природно бедствие или други алтернативни инструменти за прехвърляне на риска могат да се разглеждат като ефективен начин за увеличаване на застрахователния капацитет за слабо вероятни, рядко възникващи и много тежки природни катаклизми.

За застрахователите, презастрахователите и предприятията облигациите предлагат многогодишна защита срещу природни бедствия с минимален кредитен риск за контрагента. За инвеститорите те предлагат потенциал за разнообразяване и намаляване на риска на портфейла, тъй като неизпълнението на облигационни задължения не е обвързано с неизпълнението на задължения по повечето други ценни книжа.

Съвременните подходи на базата на презастраховане, съзастраховане, и катастрофични облигации (секюритизация на риска) са насочени към трансфер на риска, който едновременно да намали загубите на застрахователното дружество при реализация на застрахователното събитие и да помогне за управление на финансовите средства акумулирани по застраховки на имущество на организации за природни бедствия и аварии причинени от човека.

Световната практика продължава традициите и търси нови форми на застрахователни инструменти, чрез които да ограничи риска и да се управляват финансовите средства, привлечени от застрахованите за катастрофични рискове. Инструментът „катастрофични облигации“ е от типа трансфер на риска „схема със специална цел за алтернативно прехвърляне на застрахователен риск“. Този тип трансфер значително намалява рисковете за застрахователите (които в случая се явяват инвеститори) и ги насочва към инвестиционна компания или към презастрахователни компании, които своя страна също прехвърлят тези средства към инвестиционна компания. При първата си поява, катастрофичните облигации са били на база модел „компенсация за щетите“, което означава, че при катастрофична загуба, дружество с гарантирано презастрахователно покритие ще бъде обезщетено от специализирания „презастраховател“ за пълния размер на понесените щети. Вторият модел, следвайки хода на своето появяване е известен с наименованието „параметрично обезщетение“. Тази „секюритизация“ на риска е ефективна за целта управление на застрахователния риск при природни бедствия и катастрофични явления и макар и да се счита за приложима вече повече от 10 години има и кошмарна история от опотечната криза през 2008 г. в САЩ. В случая секюритизацията на риска в застраховането на имущество при природни бедствия и аварии причинени от човека може да се счита за успешна само в комбинация със съвременните иновативни подходи за предвиждане и прогнозиране на рискови събития чрез компютърни модели.

Облигациите от типа „Параметрично обезщетение“ и облигациите на база „Компенсация на щетите“ са първите, които дават възможност за прогнозиране и степенуване на риска и доказват своята ефективност за управление на риска от страна на застрахователите. Най-съвременния застрахователен инструмент, който използват застрахователните компании за управление на риска при катастрофични събития и аварии причинени от човека е облигацията - "Обезщетение въз основа на предварително моделирани загуби".

4. Резултати и дискусия

Изводите от анализа на типичните и иновативните решения при управлението на риска, могат да бъдат представени по следния начин:

Очертават се два подхода за решаване на проблемите, свързани с катастрофичните рискове.

Първият е смесеният подход, в който участват държавата и частните застрахователни компании. При него се наблюдават задължителност на застраховането срещу катастрофични рискове и засилено държавно участие в осъществяването на подобен вид застраховане;

При втория подход основно се разчита на частния застрахователен пазар да осигури покритие и да се справи с щетите, произтичащи от катастрофичните рискове. Този подход е използван в много добре развити в икономическо отношение държави, чието население може да се похвали с финансова стабилност и добра застрахователна култура.

За България по-доброто решение би било споделянето на първия от по-горе очертаните подходи. Само с общите усилия на държава и застрахователи може да се създаде ефективен механизъм за справедливо и пълно обезщетяване на пострадалото българско население при настъпването на катастрофичен риск – идеята за Застрахователен пул за защита срещу катастрофични рискове.

За европейската практика са характерни комбинирани мерки от правителствени и публично-частни подходи за покриване на риска от природни бедствия. Регулацията произтичаща от европейското законодателство допълва възприетите схеми за презастраховане, съзастраховане и трансфер на риска, които са познати в световната практика.

5. Заключение

Директивите относно екологичната отговорност и директивите за финансови гаранции за изплащане щети поставят европейски граници на приложимост на иновативните решения за прогнозиране и превенция на риска от природни бедствия и аварии причинени от човека. Тези европейски граници са полезни и много уместни във време на безразсъдни действия на презастрахователни компании инвестиращи в рискови облигации и секюритизация на риск чрез схеми, които поставят на изпитание възможностите за алтернативно прехвърляне на застрахователен риск (SPV) в САЩ. Застрахователните компании в Европа, както и презастрахователите регистрирани в Европейски държави са принудени да се съобразяват с директиви на ЕС и конкретни решения по казуси свързани със природни бедствия и аварии. Това включване на Европейското законодателство в застрахователната практика значително ограничава застрахователния риск при инвестиране на акумулираните средства от презастрахователите като насочва финансите в по-безрискова сфера.

Използването на технологичния напредък е задължително за застрахователните компании: компютърни модели и симулациите на земетресения и наводнения, даващи количествено изражение на възможните бъдещи загуби, са главен ориентир за подхода на застрахователите при всеки конкретен случай на поемане на риск при сключване на договори с организации търсещи застраховане на срещу щети от такива бедствия.

Обобщавайки резултатите от изследването можем да потвърдим, че съвременните иновативни методи за подобряване на управлението на риска, са по-ефективни при надеждни и качествени изследвания за прогнозиране и превенция на рисковете от природни бедствия и аварии причинени от човека, но те биха били още по-ефективни при задължителна унификация и регулация на застрахователната практика на всички застрахователи и презастрахователи в страните по света.

6. Литература

- Андреева, Цв. Управление на риска в неживотозастрахователно дружество, В: Икономически алтернативи, брой 3, 2010.
- Гаврийски, В., Презастраховане, фондация „Проф. д-р В. Гаврийски“, С., 2001.
- Драганов, Хр., М. Нейков, Анализ на дейността на застрахователното дружество, университетско издателство “Стопанство” С. 1999.
- Драганов, Хр. Застраховане, С: Тракия-М, 2008.
- Застрахователен пул за защита срещу катастрофични рискове <http://www.zastrahovatel.com/zcconsult.php?qid=1>
- ЗЕЛЕНА КНИГА относно застраховането срещу природни и причинени от човека бедствия, В: www.eur-lex.europa.eu
- Международен валутен фонд (2006 г.) Застраховане на публичните финанси срещу природни бедствия — проучване на варианти и неотдавнашните инициативи, Работен документ на МВФ WP/06/199.
- Нейков, К. , Рискът в застраховането, Г., 1999.
- Попчев, И., Стратегии за управление на риска (записки на лектора), С: НБУ, 2004.
- www.fsc.bg/public/upload/files/menu/CAT_risks_Report_Public.pdf